

MÜZİK MÜZELERİNDEKİ ENSTRÜMANLARIN ESTETİK DEĞERLENDİRMESİ

Fatih BİNGÖL*¹

ÖZET

Bu çalışma, Türkiye'deki müzik müzelerine ilişkin mevcut literatür taranarak genel bir değerlendirmeyi içermektedir. Araştırmanın amacı, müzik enstrümanlarının biçimsel yapısını sanatsal düzenleme öge ve ilkeleri bağlamında ele alınıp değerlendirmektir. Araştırma betimsel yöntem ve tarama modeli ile gerçekleştirilmiştir. Çalışmada, Türkiye'deki mevcut müzik müzelerine yönelik genel bir literatür taraması yapıldığı, sergilenen enstrümanlara yönelik genel bilgiler verildiği ve müzik enstrümanlarının estetik yönlerine bakılmasının gerekliliği önerildiği için önem taşımaktadır. Ülkemizde müzik müzeleri nitelik ve nicelik açısından oldukça kapsamlıdır. İstanbul, Bursa, Malatya, İzmir ve Afyon'da yer alan müzik müzelerine kısaca değinilmesinin ardından araştırmada Afyon Kocatepe Üniversitesi (AKÜ) İbrahim Alimoğlu Müzik Müzesi'nde sergilenen müzik enstrümanlarının estetik bağlamda incelenmesine odaklanılmıştır. Araştırmacı tarafından müzede çekilen fotoğraflar arasından rastgele seçilen enstrümanlar, yalnızca işlevsel nesneler olarak değil, aynı zamanda kültürel aktarımın taşıyıcıları ve sanatsal düzenleme öge ve ilkeleri çerçevesinde değerlendirilen görsel nesneler olarak ele alınmıştır. Çalışma kapsamında, bu çalgılar biçimsel estetik kriterler doğrultusunda analiz edilerek, müziksel nesnelerin kültürel temsil ve görsel sanatlar eksenindeki yeri sorgulanmıştır. Bu bağlamda, müzede yer alan enstrümanların sanat ve tasarım disiplinleriyle olan ilişkileri ortaya konulmuş, disiplinlerarası bir bakış açısıyla estetik değer taşıyan kültürel objeler olarak müzik aletlerinin çok katmanlı anlam dünyasına odaklanılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Müzik, Müzik Müzeleri, Enstrüman, Estetik Değer

AESTHETIC EVALUATION OF INSTRUMENTS IN MUSIC MUSEUMS

ABSTRACT

This study includes a general evaluation by scanning the existing literature on music museums in Türkiye. The aim of the research is to evaluate the formal structure of musical instruments in the context of artistic organization elements and principles. The research was carried out with descriptive method and scanning model. The study is important because it provides a general literature review of existing music museums in Turkey, provides general information about the instruments exhibited and suggests the necessity of looking at the aesthetic aspects of musical instruments. Music museums in our country are quite comprehensive in terms of quality and quantity. After briefly mentioning the music museums in Istanbul, Bursa, Malatya, Izmir and Afyon, the study focuses on the examination of musical instruments exhibited in the Afyon Kocatepe University (AKÜ) İbrahim Alimoğlu Music Museum in an aesthetic context. The instruments randomly selected from the photographs taken by the researcher in the museum were considered not only as functional objects but also as visual objects evaluated within the framework of cultural transmission and artistic organization elements and principles. Within the scope of the study, these instruments were analyzed in line with formal aesthetic criteria and the place of musical objects in the axis of cultural representation and visual arts was questioned. In this context, the relationships between the instruments in the museum and the disciplines of art and design were revealed, and the multi-layered world of meaning of musical instruments as cultural objects with aesthetic value was focused on from an interdisciplinary perspective.

Keywords: Music, Music Museums, Instrument, Aesthetic Value

¹ Dr. Öğr. Üyesi, Gazi Üniversitesi, Gazi Eğitim Fakültesi, Güzel Sanatlar Eğitimi Bölümü, Müzik Eğitimi Anabilim Dalı, Ankara., Sorumlu Yazar E-posta: fa_bingol@hotmail.com, DOI: 10.22252/ijca.1689639.

1. Giriş

Müzik, kültürler arası diyaloglar oluşturabilen, eşsiz bağlantılar ağıdır. İnsanlık tarihinin en eski ve evrensel formlarından biri olarak müzik, duygu ve düşüncelerin derin ifadesinde önemli bir anlatım/aktarım aracı olarak belirmektedir. Zaman içerisinde müzik biçimleri değişiklik göstermekle birlikte, farklı enstrümanlarla çok çeşitli sesler evrimsel olarak müziğin serüvenini şekillendirmiştir. Enstrüman; Çalgı (Url 1), insanlığın geçmişinden günümüze kültürel bir aktarım aracı olmuş, aynı zamanda toplumların tarihsel, sosyo-ekonomik ve teknolojik gelişmelerinin yansıması olarak dikkat çekmiştir.

Károlyi'ye (1999: 9) göre, evrenin ya da dünyanın var oluşunun başlangıcında, sessizliğin hüküm sürdüğü varsayılabilir. Bu sessizlik, hareketin ve dolayısıyla herhangi bir titreşimin yokluğundan kaynaklanıyordu. Hareket, dünyanın yaratılışına eşlik eden en temel yapı taşı olabilir. Bu bağlamda, müziğin ilkel toplumlar için yaşam ve ölüm arasında büyümlü bir etkiye sahip olması, belki de bu başlangıçtaki hareket ve titreşimle ilişkilidir. Müzik, zaman içerisinde farklı biçimlerde varlık göstermiş olsa da, soyut anlamını hiçbir zaman kaybetmemiştir. Fubini'ye (2006) göre, müzikle ilgili düşünceler yüzyıllar boyunca gelişmiş ve bu düşünceler, kaçınılmaz olarak, hem müzik tarihinin kendisiyle hem de müziği araştıran diğer disiplinlerle, örneğin matematik, psikoloji, akustik fizik, felsefe, estetik, müzik sosyolojisi, dilbilim gibi alanlarla iç içe geçmiştir. Bu sebeple, bu karmaşık yapıda kaybolmak kolay olsa da, müziğin bir şekilde ilgiyi üzerine çekmiş olması, onun çok yönlü ve çok boyutlu bir gerçeklik olduğunu, dolayısıyla farklı perspektiflerden incelenebileceğini göstermektedir. Müzikal dil, sözlü dil ile karşılaştırıldığında, tercüme edilemeyen temel bir özelliğe sahiptir. Notalar ve sesler, kelimeler gibi anlam taşıyan işaretler değildir; bu nedenle, ne başka bir dile ne de başka bir müzikal dile çevrilemezler. Herkes tarafından anlaşılabilen, benzersiz bir dil olarak varlıklarını sürdürürler (Çuhadar, 2016: 218, 219).

Müzik enstrümanları, kültürel bir araç olarak müzikte önemli bir yere sahiptir. Arkeolojik ve tarihi birçok müzik aletinin hammaddesi olarak ahşap kullanılmıştır. Ancak, müzik aletlerinin akustik gereksinimleri olan belirli parçaları mekanik özelliklere ihtiyaç duymaktadır. Bu yüzden müzik aletleri çoğunlukla kompozit yapı olarak karşımıza çıkmaktadır (Yıldırım Altun, 2020: 8). Geçmişten günümüze kadar toplumsal koşullar dikkate alındığında farklı malzemelerden elde edilen çok çeşitli çalgıların geliştirildiği ve bu enstrümanların yalnızca ses olarak yansıması değil aynı zamanda birer kültürel aktarım aracı olduğu da görsel biçimlerinden anlaşılmaktadır. Tıpkı sanat eseri gibi, her bir enstrüman ait olduğu çağa özgü teknolojik, kültürel ve estetik anlayışları yansıtmakta ve müziğin böylelikle tarihsel gelişimini de gözler önüne sermektedir. Bu enstrümanlar, müziğin sessel bir sanat dalı olmasının yanı sıra adeta görsel sanatlarla da dokunduğunun bir işareti olarak belirmektedir. Müzik enstrümanları, duyguları ve düşünceleri etkili seslerle dışavururken, görsel sanatlara dokunmakta ve estetik değerleri ile kültürel öğelerin yansıtıldığı özgün biçimlere dönüşmektedir. Taşınır kültür varlıkları içerisinde yer alan ahşap müzik aletleri (Yıldırım Altun, 2021: 39), özgün nitelikleri ve sınırlı sayıda örneğe sahip olmaları nedeniyle nadir eser grubu içerisinde değerlendirilmektedir. Bu anlamda kültürel mirasın korunması açısından müzik müzelerinin oldukça önemli bir işlevi bulunmaktadır. Böylesine kapsamlı müzik enstrümanlarının geleceğe, nesilden nesile aktarımında müzik müzeleri gerekli donanımları ile kapsayıcı, etkileşimli alanlar oluşturabilmekte ve özellikle dijital teknolojilerin devreye girmesiyle geçmiş dönemlerin ruhsal etkilerini günümüze ulaştırabilmektedir.

Müzik müzeleri, müzik tarihinin gelişim sürecine kapsamlı bir perspektif sunarak, müziğin evrimini belgeleyen ve kültürel belleği yaşatan önemli kurumlardır. Bu müzelerde sergilenen enstrümanlar, ziyaretçilere yalnızca estetik bir deneyim sunmakla kalmaz; aynı zamanda müziğin tarihsel bağlamı, teknolojik gelişmelerin müzik üzerindeki etkileri ve farklı toplumların müziğe yaklaşımı hakkında da anlamlı bilgiler sunmaktadır. Her bir enstrüman, ait olduğu dönemin sosyal, kültürel ve sanatsal özelliklerini yansıtan bir belge niteliğindedir. Bu bağlamda enstrümanların sunduğu ayrıntılar, müziğin bir ifade biçimi olarak zaman içerisindeki dönüşümünü, farklı coğrafyalarda kazandığı çeşitliliği ve sanatsal bir forma evrilme sürecini gözler önüne sermektedir. Dolayısıyla müzik müzeleri, müzikseverler, akademisyenler ve eğitimciler için yalnızca birer bilgi kaynağı değil; aynı zamanda müziğin kültürel ve bilimsel değerini görünür kılan önemli kültürel miras alanlarıdır. Bu çalışma, müzik müzelerinde sergilenen enstrümanlar aracılığıyla müzik tarihinin dönüşümünü sergilerken aynı zamanda enstrümanların kültürel, sanatsal olarak biçimsel olarak yansıttıkları estetik değerleri de değerlendirmeyi amaçlamaktadır.

Bu anlamda makale, müzik müzelerinde yer alan enstrümanların tarihsel ve kültürel önemini ele alarak, sanatsal düzenleme öge ve ilkeleri bağlamında estetik değerlerini incelemeyi amaçlamaktadır.

2. Yöntem

Bu araştırma, betimsel yöntem ve tarama modeline dayalı olarak gerçekleştirilmiştir. Çalışma kapsamında internette tez arama merkezleri ve ulusal ya da uluslararası hakemli dergiler, üniversite kütüphanelerindeki ilgili ulusal kaynaklar taranarak veriler toplanmış ve elde edilen bulgular üzerinde değerlendirmeler yapılmıştır. Araştırmada belirlenen müze, random yoluyla seçilmiştir. Makale, Türkiye'deki müzik müzeleriyle ilgili mevcut literatürün taranmasıyla başlayıp, Afyon Kocatepe Üniversitesi (AKÜ) İbrahim Alimoğlu Müzik Müzesindeki müzik enstrümanlarına odaklanmıştır. Müzede araştırmacı tarafından çekilen fotoğraflardan rastgele seçimler yapılmış ve kültürel birer aktarım aracı niteliği de gören bu enstrümanlar sanatsal düzenleme öge ve ilkeleri ışığında incelenmiştir. Bu enstrümanlar, random seçilen çalgılar üzerinden estetik değer bakımından biçimsel bir değerlendirmeye tabi tutulmuştur.

3. Müzik Müzeleri

Dünya genelinde müzecilik tarihi incelendiğinde, müzelerin işlevleri ve içerikleri doğrultusunda sınıflandırıldığı ve her birine özgü adlar verildiği görülmektedir. Bu müzelerin ortak paydası, geçmiş, şimdiki zaman ve gelecek arasında bilişsel ve duygusal bağlar kurarak, nesneler aracılığıyla insanlara bir deneyim sunmak; bilgi birikimini toplamak ve korumak; benzerlikleri ve farklılıkları sergilemek; estetik değer ve zevk yaratmak; ayrıca eğitsel ve kültürel aktarım sağlamak olarak açıklanabilir. Müzik müzeleri sayıca az olmakla birlikte, bazıları yalnızca müzik aletlerini sergilerken, diğerlerinde müziğe dair farklı nesnelerin de yer aldığı söylenebilir. Bu tür müzeler, müzik tarihini, müzik bilimi alanındaki gelişmeleri, müzik eğitimi ve müzikle ilgili estetik anlayışları aydınlatmaya yönelik koleksiyonlar, donanımlar ve sunum imkanları sunmaktadır. Müzelerin kültürel ve bilimsel birikimi toplumla buluşturma amacı güttüğü zaman, onların eğitsel işlevleri daha da önem kazanmaktadır. Çünkü bilginin yalnızca aktarılması değil, eğitim yoluyla işlenmesiyle anlam kazandığı göz önünde bulundurulduğunda, eğitsel işlev müzelerin en önemli amaçları arasında yer almaktadır (Öztürk, 2017: 116).

Kültür Bakanlığı bünyesinde görev yapan Etnomüzikolog Oğuz Elbaş, Türkiye'deki müzik müzelerinin kuruluş sürecini, 1994 yılında Prof. Dr. Ertuğrul Bayraktar ile başlattıkları bir girişim olarak tanımlamaktadır. Elbaş'ın aktardığına göre, bu sürecin önemli bir dönüm noktası, 21 Ağustos 1998 tarihli ve 004047 sayılı Kültür Bakanlığı makam onayıyla gerçekleşmiştir. Bu onay sonrasında, müzik müzesi yapılandırma kurulu oluşturulmuş; Prof. Dr. Yalçın Tura, Prof. Dr. Ertuğrul Bayraktar, Dr. İ. Lütfi Erol ve Oğuz Elbaş kurulda görev almak üzere yetkilendirilmiştir. Müzik Müzesi Projesi, ilgili dönemde bakanlar, başbakan ve cumhurbaşkanının onayıyla Resmî Gazete'de yayımlanarak 31 Temmuz 2006 tarihinde resmî olarak da kuruluş sürecini tamamlamıştır. Her ne kadar bu tarih itibarıyla müze henüz fiilen faaliyete geçmemiş olsa da, projenin kurumsal zemini bu kararlarla birlikte resmen oluşturulmuştur (Elbaş, 2017'den akt: Öztürk, 2017: 121).

Nilüfer Belediyesi D. Hüseyin Parkan Sanlıkol Müzik Enstrümanları Müzesi'nde (Bursa), Dr. Hüseyin Parkan Sanlıkol'un bireysel çabalarıyla yıllar içinde oluşturduğu enstrüman koleksiyonu, Nilüfer Belediyesi'nin kültürel değerleri yaşatma ve bunları geleceğe taşıma yönündeki vizyonu ile buluşmuştur. Bu anlamlı birliktelik, bir müze kurulması düşüncesini doğurmuş ve uzun süredir var olan bir düşün, somut bir projeye dönüşerek hayata geçirilmiştir. Farklı kültürlerle ait enstrümanları kıtalar arası bir yolculuk ekseninde izleyiciyle buluşturan bu müze, enstrümanları coğrafi kökenlerine değil, dünya üzerindeki yayılımlarına göre sınıflandırmaktadır. Ziyaretçilerine 13 ada etrafında kurgulanan özgün bir müzikal coğrafya sunan bu yapı, Türkiye'nin kültürel çeşitliliği ile koleksiyonun zengin içeriği göz önünde bulundurularak, Türkiye adasını merkeze yerleştirmiş ve bu yönüyle genel sınıflandırma anlayışında anlamlı bir istisna yaratmıştır. Her bir adanın aynı zamanda bir sahne niteliği taşıdığı bu müze kurgusunda, ışığın farklı tonlarıyla yaratılan atmosfer, enstrümanlarla kurulan görsel ve duysal etkileşimi daha da derinleştirmektedir (Url 2).

Sergilenen enstrümanlara ilişkin bilgilendirici metinlerde, geleneksel kalıplar ve egzotikleştirici anlatımlardan uzak durularak, her bölgenin kendine özgü kültürel birikimi ve müzikal değeri ön plana çıkarılmaktadır. Müzenin kavramsal altyapısı, ziyaretçilere dünya üzerindeki müzik enstrümanları ile müzikal gelenekler hakkında bilgi sunmayı amaçlamakta; bu doğrultuda evrensel kültürel mirasın zenginliğini görünür kılarak müzikle daha derinlikli bir bağ kurulmasına zemin hazırlamaktadır. Ayrıca müze, enstrümanların kendi otantik bağlamlarında nasıl seslendiklerini interaktif bir şekilde deneyimleme olanağı sağlayan teknolojik bir altyapıya da sahiptir.

Farklı disiplinlerle etkileşim içerisinde kurgulanan süreli sergiler, dinletiler ve atölye çalışmaları gibi etkinliklerle şekillenen çok katmanlı ve dinamik yapı, müzenin temel işleyişine izleyici merkezli bir yön kazandırmaktadır. Kültürlerarası bir etkileşim alanı oluşturma misyonunu da üstlenen Nilüfer Belediyesi Dr. Hüseyin Parkan Sanlıkol Müzik Enstrümanları Müzesi, çağdaş müzecilik anlayışını temel alan çoğulcu ve yenilikçi yaklaşımıyla, kentte müzecilik alanında nitelikli bir açılım sunmakta ve bu alanda yeni bir dönemin kapılarını aralamaktadır (Url 2). Müzede Güneydoğu Asya-Avustralya, Uzak Doğu, Orta Asya, Güney Asya, Rusya-Kafkaslar-Balkanlar, Orta Doğu-Kıbrıs, Afrika, Karayipler, Güney Amerika, Kuzey Amerika, Avrupa, Türkiye bölgelerine ait çeşitli enstrümanlar ve bilgiler yer almaktadır (Url 3).

Sanat müzeleri kapsamında değerlendirilen müzik müzeleri, müzik kültürüne ait tarihsel değeri haiz nesne ve belgelerin toplanması, korunması, saklanması, araştırılması ve sergilenmesini amaçlayan; bu yönüyle kamusal sorumluluk üstlenen kurumsal yapılardır. Bu tür müzeler genel olarak iki temel başlık altında sınıflandırılabilir: Bireysel olarak bir besteciye ya da icracıya adanmış “anıtsal” müzik müzeleri ve enstrüman koleksiyonlarına odaklanan çalgı müzeleri. Müzik müzelerinde; çalgılar, müziğe ilişkin yazılı kaynaklar, süreli ve süresiz yayınlar, arşiv niteliği taşıyan el yazmaları, basılı nota örnekleri ve çeşitli ses kayıtları gibi materyaller sergilenmektedir (Tokay, 2022: 111-112).

Türkiye’den uluslararası kataloglara ve *Encyclopaedia Britannica* gibi referans niteliğindeki kaynaklara girmiş ilk müze, Topkapı Sarayı Külliyesi içerisinde yer alan Aynalıkavak Müzesi’dir. Osmanlı mimarisinin geleneksel üslubunu yansıtan Aynalıkavak Kasrı’nda konumlanan bu müzenin kuruluş fikri, Sultan II. Abdülhamid’in torunlarından Gevheri Osmanoğlu’nun öncülüğünde gündeme gelmiştir. 1984 yılında Osmanoğlu Ailesi’nin varisleri, kasrın bir bölümünde sergilenmek üzere çalgılar, notalar, taş plaklar ve benzeri müzikle ilişkili objelerden oluşan özel koleksiyonlarını bağışlamıştır. Bu gelişmenin ardından, hem besteci kimliği hem de müziğe verdiği destekle tanınan III. Selim’in bir dönem yaşadığı bu yapının müzik müzesi işlevi kazanması yönünde somut adımlar atılmıştır. Gevheri Osmanoğlu’nun koleksiyonunun yanı sıra, zamanla farklı koleksiyonerlere ve müzisyenlere ait çeşitli enstrümanlar da müzeye kazandırılmıştır. Ayrıca İstanbul Büyükşehir Belediyesi Koleksiyonu’nda yer alan müzik aletlerinin bir bölümü de Aynalıkavak Kasrı Koleksiyonu’na dâhil edilmiştir. Günümüzde müze envanterinde 65 adet çalgı, 200’ün üzerinde taş plak, çok sayıda nota ve basılı müzik eseri yer almaktadır (Milli saraylar, t.y.’den akt: Tokay, 2022: 116).

Radyo Gramofon Müzesi, Malatya il merkezinde, İnönü Mahallesi’nde yer alan Sanat Sokağı üzerinde konumlanmaktadır. Müze, 2018 yılında Malatya Büyükşehir Belediyesi tarafından, Baki Tamer Selçuk’un danışmanlığında kurulmuştur. Sergileme anlayışıyla ziyaretçilerini nostaljik bir yolculuğa davet eden müze, geçmişten günümüze iletişim teknolojilerinin dönüşümünü gözler önüne sermektedir. İki katlı bir yapı içerisinde düzenlenen müzede, her iki katta da radyo, gramofon, plakçalar ve mikrofonlardan oluşan çeşitli objeler sergilenmektedir. Koleksiyonda yer alan eserler, Türkiye’nin farklı bölgelerinden temin edilerek, koleksiyonerlerden ya da müzayedeler aracılığıyla satın alınmak suretiyle müzeye kazandırılmıştır. Müzenin en dikkat çekici unsurlarını ise radyolar oluşturmaktadır. Bu radyolar, ilk ortaya çıktıkları dönemden günümüze kadar geçen süreçte yaşadıkları biçimsel ve işlevsel dönüşümleri belgeleyen örneklerle temsil edilmekte ve bu teknolojik evrimi ziyaretçilere görsel bir bağlamda sunmaktadır. Müzenin girişinden itibaren ziyaretçiyi geçmişten günümüze uzanan bir zaman yolculuğu karşılamaktadır. Giriş bölümünde plaklardan yükselen müzik eşliğinde eserleri inceleme imkânı sunulmakta, bu sayede ziyaretçiler mekâna nostaljik bir atmosfer içerisinde dâhil olmaktadır. Müze, yalnızca sergilediği objelerle nostaljik bir deneyim sunmakla kalmamakta; aynı zamanda radyo ve gramofon gibi kitlesel iletişim araçlarının tarihsel süreç içerisindeki gelişim ve dönüşümünü de aktarma işlevi üstlenmektedir. Her iki katta yer alan koleksiyon parçaları, müzik tarihinin yanı sıra kitle iletişim araçlarının evrimsel sürecini de yansıtarak, bu alandaki kültürel ve teknolojik dönüşümlere dair kapsamlı bir sergileme anlayışı ortaya koymaktadır (Engin, 2023: 288, 296).

İzmir Kültür Sanat ve Eğitim Vakfı (İKSEV) tarafından 25 Mayıs 2011 tarihinde kurulan MÜZİKSEV, İzmir kentinde hem kültürel mirasın korunmasına hem de müzik eğitiminin desteklenmesine yönelik önemli bir girişim olarak hayata geçirilmiştir. Kent turizmine katkı sağlamanın yanı sıra özellikle genç kuşaklara yönelik eğitim faaliyetlerinin gerçekleştirilebildiği bu merkez, bünyesinde barındırdığı geleneksel saz koleksiyonu, ses arşivi ve giderek zenginleşen nota kütüphanesiyle Türkiye’de türünün öncülerindendir. MÜZİKSEV, yalnızca müzik alanında değil, aynı zamanda İzmir’in tarihî dokusunun korunmasına yönelik misyonuyla da dikkat çekmektedir. Bu doğrultuda, Atatürk Caddesi No: 458 Alsancak adresinde yer alan ve kentin kültürel belleğinde önemli bir yer tutan bir “Alsancak Evi” restore edilerek kültür-sanat yaşamına kazandırılmıştır. İzmir Kalkınma Ajansı’nın sağladığı mali destekle düzenlemeleri tamamlanan MÜZİKSEV’de, Güner Özkan tarafından bağışlanan geleneksel Türk sazları sergilenmekte; plak, kaset ve CD formatındaki değerli ses kayıtları dijitalleştirilerek erişime sunulmaktadır. Ayrıca, başta Dr. Nejat Eczacıbaşı Ulusal Beste Yarışması’na katılan

eserler olmak üzere, çağdaş Türk bestecilerine ait nota ve müzik kitaplarının sayısı da koleksiyonda gün geçtikçe artmaktadır (*Francesco Martinelli*).

MÜZİKSEV, müzik eğitimi alan gençlerin, araştırmacıların, müzikologların ve genel olarak müziğe ilgi duyan kent sakinlerinin yararlanabileceği kapsamlı bir kültürel merkez olarak faaliyet göstermektedir. Ziyaretçiler, merkezde sergilenen enstrümanların seslerini, gelişmiş dijital teknolojilerle kayıt altına alınmış, en yetkin icracılar tarafından gerçekleştirilen performanslar aracılığıyla dinleme imkânına sahiptir. Dijital teknolojiler, arşiv materyallerinin düzenlenmesi, korunması ve erişime uygun hâle getirilmesi noktasında önemli avantajlar sunmaktadır. Dünyanın önde gelen bilgi ve arşiv kurumlarından Washington Kongre Kütüphanesi ile Londra'daki British Library gibi örneklerde de görüldüğü üzere, ses arşivleri, hem orijinal eserlerin muhafaza edilmesinde hem de zamanla zarar görmüş kayıtların iyileştirilmesinde giderek daha büyük bir önem kazanmaktadır. Bu bağlamda, sesin, üretildiği bağlam hakkında bilgi verme gücü göz ardı edilemez; zira her ses, ait olduğu döneme, mekâna ve üreten kişiye dair izler taşır. MÜZİKSEV bünyesindeki ses arşivi, yalnızca arşivcilik anlamında bir başlangıç değil, aynı zamanda kolektif katkıya açık bir gelişim sürecinin ilk adımları olarak değerlendirilebilir. Bu arşiv, müzik öğrencilerinden amatör dinleyicilere kadar, müziğin tarihsel süreç içinde bireylerin ve toplumların yaşamlarıyla nasıl etkileşim içinde evrildiğini merak eden herkes için değerli bir başvuru kaynağı niteliğindedir (*Francesco Martinelli*).

Ülkemizde Aşık Veysel Müzesi, Şanlıurfa İbrahim Tatlıses Müzik Müzesi, Şanlıurfa Müslüm Gürses Müzik ve Sanat Müzesi, Neşet Ertaş Müzesi, Dede Efendi Müzesi, Zeki Müren Müzesi gibi çeşitli müzik müzeleri de yer almaktadır.

Afyon Kocatepe Üniversitesi Devlet Konservatuarı bünyesinde yer alan İbrahim Alimoğlu Müzik Müzesi, 30 Eylül 2013 tarihinde faaliyete geçmiştir. Müzede, Türk müziği ile dünya müzik kültürlerine ait çeşitli coğrafyalardan toplanmış çok sayıda enstrüman sergilenmektedir. Koleksiyonun oluşum süreci, bağışlar ve satın alma yoluyla elde edilen eserlerle şekillenmiştir. Müzenin kurulmasına yönelik ilk girişim, Afyon Kocatepe Üniversitesi Devlet Konservatuarı ile Alimoğlu Kültür Sanat Araştırma Merkezi (AKSAM) arasında kurulan iş birliğiyle başlatılmıştır. Afyonkarahisar doğumlu iş insanı, koleksiyoner ve aynı zamanda AKSAM Yönetim Kurulu Başkanı olan İbrahim Alimoğlu'nun, sahip olduğu enstrümanları ve müzikle ilgili materyalleri kamusal bir çerçevede sergileme arzusu ile konservatuar yönetiminin kurum bünyesinde bir müze oluşturma yönündeki isteği örtüşmüş ve bu doğrultuda somut adımlar atılmıştır. Müzenin kuruluş sürecine ilişkin tüm finansal yükümlülükler İbrahim Alimoğlu tarafından karşılanmıştır. Koleksiyona bağışlar, Afyonkarahisar başta olmak üzere Türkiye'nin farklı bölgelerinde yaşayan sanatçılar ve enstrüman yapımcıları (luthiyerler) tarafından gerçekleştirilmiştir. Büyük ölçüde bağışlarla zenginleşen müzenin en dikkat çekici katkılarından biri ise Wolfgang Ott tarafından yapılmıştır (Dandinoğlu, 2019: 13).

Adar'ın aktardığına göre, Wolfgang Ott'un müzeye yaptığı bu değerli bağışın temelleri, 1968 yılında gerçekleştirdiği bir yurt dışı seyahatinde atılmıştır. Bu seyahat sırasında, arkadaşlarının doğum günü hediyesi olarak kendisine verdikleri bir sitar enstrümanı, Ott'un müzik aletlerine yönelik koleksiyonculuk ilgisini başlatmıştır. Zaman içerisinde, farklı kültürlerle ait çok sayıda orijinal çalgıyı bir araya getiren Ott, yıllar süren çabalarıyla önemli bir koleksiyon oluşturmıştır. Ancak bu koleksiyonun uygun koşullarda korunmadan, depolarda atıl bir şekilde kalmasından duyduğu endişe ve kişisel mirasını devredecek bir varisinin bulunmaması, onu bu enstrümanları kamuya açık bir müzeye bağışlamaya yöneltmiştir. Bu çerçevede, büyük bölümü telli çalgılardan oluşan toplam 250 adet müzik aleti, imzalanmış protokol doğrultusunda İbrahim Alimoğlu özel koleksiyonu aracılığıyla müzeye bağışlanmıştır (Adar, 2017: 492-493'den akt: Dandinoğlu, 2019: 13).

4. Estetik Açıdan İbrahim Alimoğlu Müzik Müzesindeki Enstrümanların Değerlendirilmesi

Müze bünyesinde sergilenen nefesli çalgılar, coğrafi kökenlerine göre Asya, Afrika, Avrupa ve Amerika kıtaları temelinde sınıflandırılmıştır. Bu enstrümanlar, yapısal açıdan değerlendirildiğinde; gövdelerinin ahşap, deri, kemik, plastik, bakır ve pirinç gibi farklı malzemelerden üretildiği görülmektedir. Çalgıların icadına ilişkin olarak farklı kuramsal yaklaşımlar mevcuttur. En basit örneklerinin, doğadaki seslerin taklit edilmesiyle ortaya çıktığı ve insan sesine eşlik etme amacıyla geliştirildiği yönünde görüşler bulunmaktadır. Tarihsel süreç içerisinde bazı çalgılar zamanla kullanım dışı kalmış, yerlerini yenilerine bırakmış ya da çeşitli yapısal ve işlevsel değişikliklerle evrilmiştir. Örneğin, düdüğün daha gelişmiş bir biçimi olarak flütlerin, ilkel balaban çalgısından obuanın, eski çağlarda kullanılan çeng adlı çalgıdan ise arpin türediği yönünde görüşler literatürde yer almaktadır (Dandinoğlu, 2019: 18; Tüfekçioğlu, 2015: 29'dan akt: Dandinoğlu, 2019: 17).

Görsel 1: Afyon Kocatepe Üniversitesi Devlet Konservatuvarı İbrahim Alimoğlu Müzik Aletleri Koleksiyonu (AKSAM)

Müze rehber sistemine sahiptir. Müzede bulunan enstrümanların üzerlerinde kare kod bulunmaktadır. Bu kare kodlar akıllı telefonlar ile taratılarak enstrümanların sesleri dinlenebilir ve enstrümanlar hakkında bilgi sahibi olunabilmektedir (Url 4).

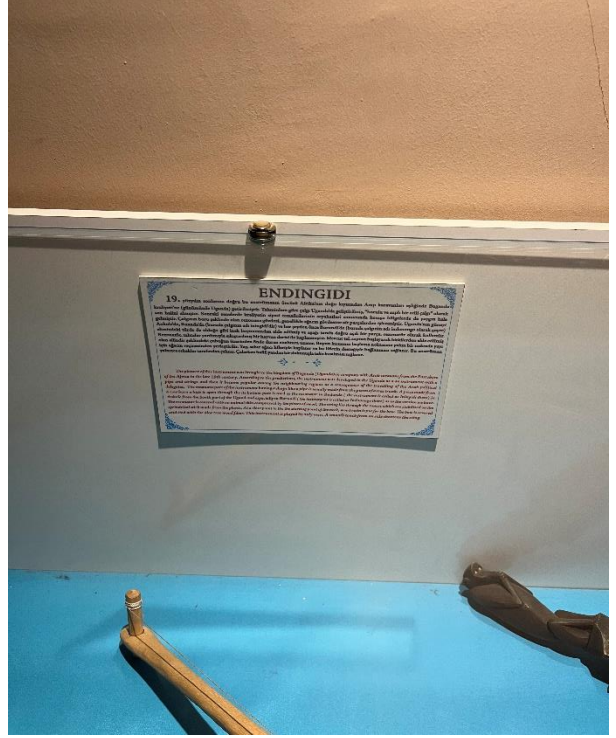
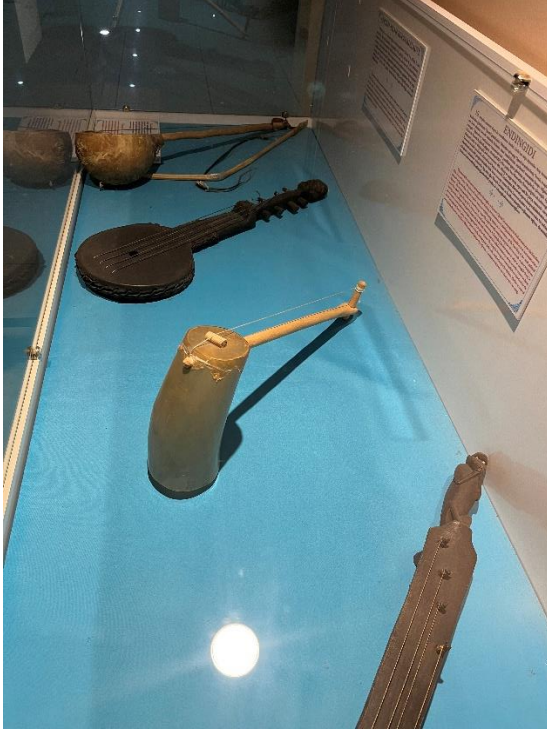
Dinh Goong; Vietnam'ın dağlık bölgelerinde kalan Gia Rai'nin erkekleri tarafından çalınan bir kanun türüdür. Çalgının bambu ağacından yapılmış borusunun omurga kısmından geçen 9 - 11 tel mevcuttur. Çalgının aşağı kısmında teller içeriye doğru kıvrılır ve küçük tahta parçacıklarla tellerin sabitliği sağlanır. Yarım bir su kabağı ise rezonatör görevi görerek seslerin çıkmasını sağlamaktadır (Ott, 2014: 42'den akt: Dandinoğlu, 2019: 45; Url 5). Bu kabaklı tüp zihter, Orta Vietnam'daki GioRai halkından gelmektedir. Kabak, çalgıcının karnına koyulur ve bir tür üst ton rezonansı yaratmak için sallanır (Url 6). Enstrüman, sanatsal düzenleme öge ve ilkeleri ışığında değerlendirildiğinde, bambu ağacından yapılan boru kısmında yer alan ince çubuklar asimetrik bir düzenleme ile yerleştirilmiş ve bu düzen çalgıda görsel olarak hareketli bir denge yaratmıştır. Düz ve kalın bir çizgi olarak değerlendirilebilecek boruya eklenen küçük ve ince çizgiler zıtlık oluşturmakta ve görsel etkiyi ilgi çekici hale getirmektedir. Düz boru kısma eklenen yuvarlak kabak düz hattın yuvarlak bir biçimde dengelenmesini ve hem işlevsel hem de estetik açıdan etkili bir görünüme dönüşmesini sağlamaktadır. Boruda yer alan ince teller ise yine farklı boyutlarda yerleştirilen çizgisel bir çözüm olarak yorumlanabilir. Çalgıda özellikle zıtlık ilkesine yer verilmiş ve asimetrinin yarattığı bilinçli bir hareket oluşturulmuştur.

Görsel 2: Dinh Goong (Url 7). Görsel 3: Dinh Goong (Url 8).

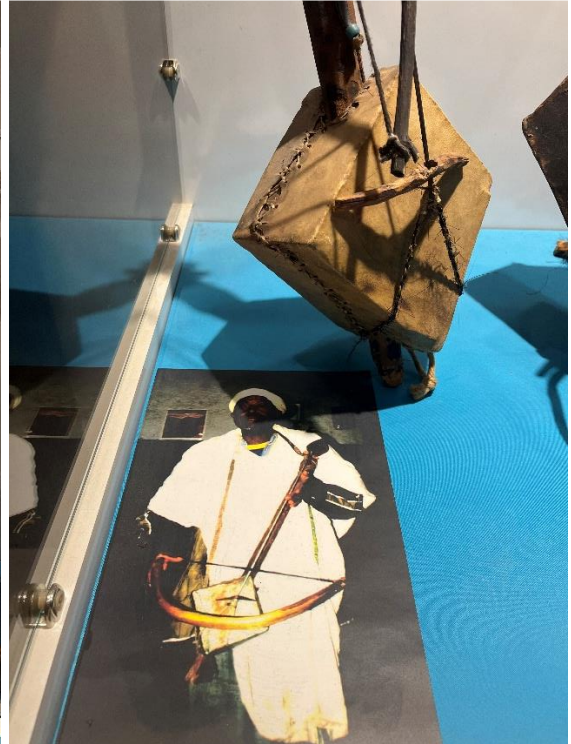
Endingidi; “19. Yüzyılın sonlarına doğru bu enstrümanın öncüsü Afrika’nın doğu kıyısından Arap karavanları eşliğinde Buganda Kraliyeti’ne (günümüzde Uganda) getirilmiştir. Tahminlere göre çalgı Uganda’da geliştirilmiş, “borulu ve saplı bir telli çalgı” olarak son halini almıştır. Sonraki senelerde kraliyetin siyasi temsilcilerinin seyahatleri sonucunda komşu bölgelerde de yaygın hale gelmiştir. Çalgının boru şeklinde olan rezonans gövdesi, genellikle ağacın gövdesine ait parçalardan işlenmiştir. Uganda’nın güneyi Ankole’de, Ruanda’da (burada çalgının adı iningidi’dir) ve her şeyden önce Burundi’de (burada çalgının adı indonongo olarak geçer) elimizdeki türde de olduğu gibi inek boynuzundan elde edilmiş ve aşağıya doğru açık bir parça, rezonatör olarak kullanılır. Rezonatör, tahtalar yardımıyla sıkıştırılmış bir hayvan derisi ile kaplanmıştır. Mevcut tel, saptan başlayarak bitkilerden elde edilmiş olan silindir şeklindeki çubuğun üzerinden önde duran anahtara uzanır. Boyun kısmının başlama noktasına yakın bir noktada yayı için ağacın reçinesinden yerleştirilir. Yay, sabır ağacı lifleriyle kaplanır ve bu liflerin desteğiyle bağlanması sağlanır. Bu enstrüman yalnızca erkekler tarafından çalınır. Çalarken hafif, yandan bir dokunuşla telin kısalması sağlanır” (İbrahim Alimoğlu Müzik Aletleri Koleksiyonu Metinleri, 2025).

Sanatsal düzenleme öğeleri ve ilkeleri çerçevesinde değerlendirildiğinde, Endingidi çalgısı biçimsel olarak dikkat çekici bir yapıya sahiptir. Enstrümanın kalın bir gövdeyle ince bir sapı birleştiren formu, çizgi kullanımındaki süreksizlikle özgün bir estetik sunmaktadır. İnce sapın kalın gövdeye bağlandığı noktada çizgisel devamlılığın bir kısmının kesintiye uğraması, sanat kuramlarında sıkça karşılaşılan “eksiltilmiş çizgi” yaklaşımını çağırıştırır. Görsel algı, bu tür durumlarda eksik olan hattı zihinsel olarak tamamlama eğilimindedir. Endingidi’nin bu yapısal özelliği, hem görsel bir bütünlük sağlar hem de denge ilkesini destekleyerek çalgının biçimsel estetiğini güçlendirmektedir. Bu bağlamda enstrüman, yalnızca işlevsel değil, aynı zamanda görsel algıyı harekete geçiren bir sanat nesnesi olarak değerlendirilebilir.

Görsel 4-5: Endingidi, Afyon Kocatepe Üniversitesi Devlet Konservatuvarı İbrahim Alimoğlu Müzik Aletleri Koleksiyonu, 2025.

Masenqo, bu çalgı eşkenar dörtgen biçimindeki kutu, dört adet tahtanın birbirine tutturulmasıyla ortaya çıkmıştır. Keçi yünüyle kaplıdır ve sapına at yelesinden bir tel geçirilmiştir. Bu tele çalma esnasında yalnızca hafif bir biçimde dokunulur, tele bastırılmaz. Çalgının anahtar kısmı koltuk altına gelecek biçimde hem oturularak hem de ayakta çalınmaya müsait bir enstrümandır (Ott, 2014: 148'den akt: Dandinoğlu, 2019: 67).

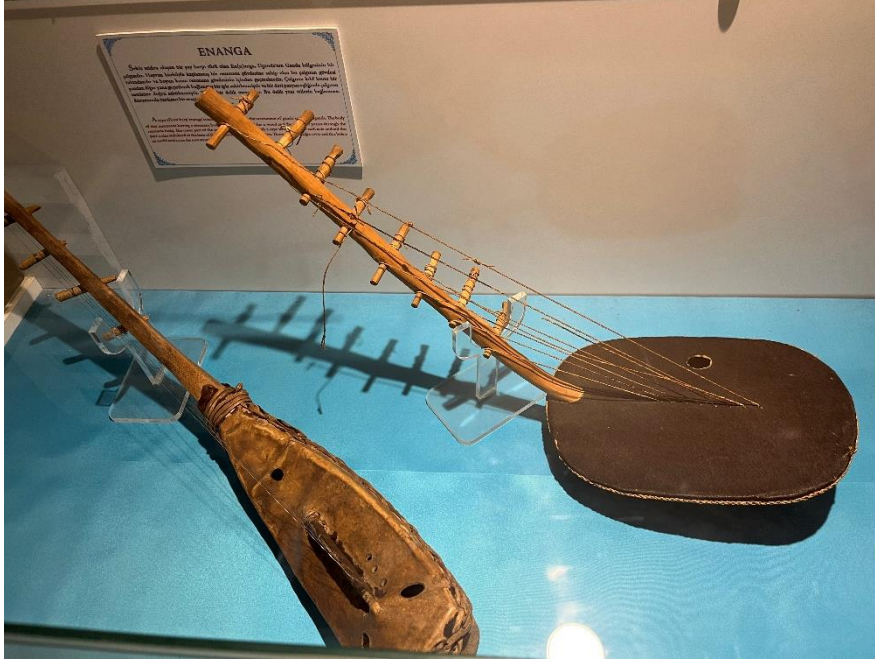
Görsel 6-7: Masenqo, Afyon Kocatepe Üniversitesi Devlet Konservatuvarı İbrahim Alimoğlu Müzik Aletleri Koleksiyonu, 2025.

Masenqo, Etiyopya müzik kültürünün özgün çalgılarından biri olup, 18. yüzyıldan bu yana özellikle vokal performanslarda solo eşlik aracı olarak kullanılmaktadır. Eşkenar dörtgen formundaki kutu gövdesi, dört tahtanın birleştirilmesiyle oluşturulmuş olup, yüzeyi keçi yünü ile kaplanmıştır. Sap kısmı boyunca at yelesinden yapılmış tek bir tel uzanmakta, bu tele çalma sırasında yalnızca hafif temas edilmekte, telin üzerine doğrudan baskı uygulanmamaktadır. Kullanım biçimi açısından hem ayakta hem de oturarak icraya uygun şekilde tasarlanmıştır. Masenqo çalgısının gövde boyutuna bağlı olarak birçok bölgelerde çeşitli türleri mevcuttur. En büyük türü Tigre'de, en küçük türü Galla'da ve orta büyüklükte olanı Amhara'da bulunmaktadır" (İbrahim Alimoğlu Müzik Aletleri Koleksiyonu Metinleri, 2025).

Biçimsel açıdan değerlendirildiğinde Masenqo, özellikle çizgi ve hareket ilkeleri bağlamında dikkat çekici bir estetik niteliğe sahiptir. Gövdesinde yer alan diyagonal çizgiler, yüzeyde ritmik bir dinamizm yaratmakta ve bu durum enstrümana görsel hareketlilik kazandırmaktadır. Ayrıca eşkenar dörtgen gövdenin geometrik katılığı, sapın bir köşeye yerleştirilerek üçgenimsi bir formda kullanılmasıyla kırılmakta; bu da hareket ilkesini ön plana çıkaran bir görsel denge oluşturmaktadır. Kalın ve küçük hacimli gövde ile uzun ve ince sap arasında kurulan karşıtlık ise zıtlık ilkesi çerçevesinde güçlü bir biçimsel etki yaratmaktadır. Tüm bu unsurlar bir arada değerlendirildiğinde, masenqo'nun yalnızca fonksiyonel değil, aynı zamanda estetik bir sanat nesnesi olarak da dikkate değer olduğu görülmektedir.

Enanga, Uganda'nın Ganda bölgesine özgü, sekiz telli bir yay arpi türüdür. Tahtadan yapılmış rezonans gövdesi, hayvan kürkyle kaplanarak hem işlevsel hem de görsel bir bütünlük kazanmıştır. Boyun kısmı, gövdenin içinden geçecek biçimde tasarlanmış olup çalgıya hem yapısal bir denge hem de estetik bir derinlik kazandırmaktadır. Kılıf kısmı ise gövdeye ip yardımıyla bağlanmış ve bu bağlantı, deri bir parça aracılığıyla zemine sabitlenerek çalgının formunu sağlamlaştırmıştır. Ayrıca kılıf üzerinde yer alan delik, yapısal olduğu kadar işlevsel bir amaç taşıyarak yeni tellerin bağlanmasına olanak sağlamaktadır (İbrahim Alimoğlu Müzik Aletleri Koleksiyonu Meseretleri, 2025).

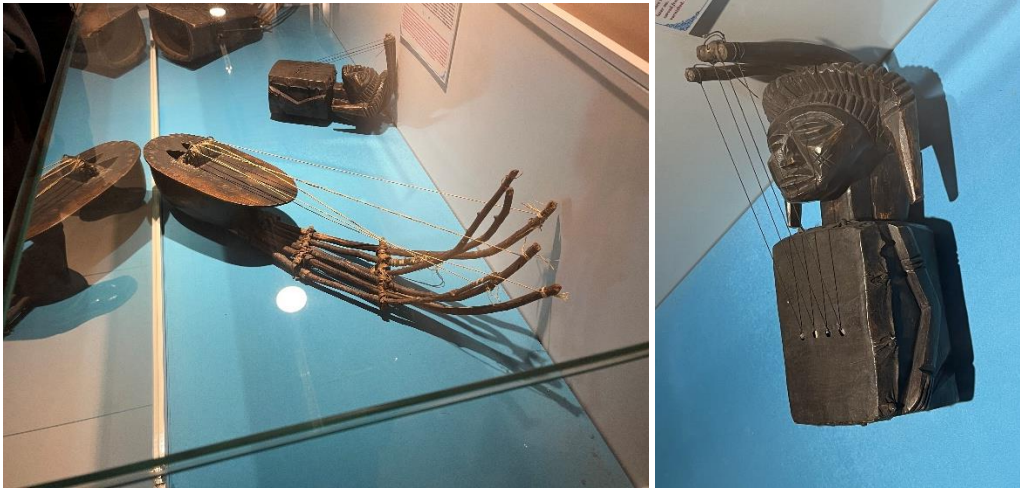
Sanatsal düzenleme öğeleri bağlamında incelendiğinde Enanga, form ve çizgi kullanımı açısından dikkat çekici bir estetik sunar. Yassı ve ovalimsi gövdesinden yumuşak geçişlerle yükselen sap kısmı, akıcı bir hareket etkisi yaratmakta; bu durum, çalgının bütünsel görsel akışını desteklemektedir. Gövdeden yukarıya doğru yükselen tellerin oluşturduğu dikey hatlar, bir geminin güvertesinden gökyüzüne doğru uzanan direkleri andıran biçimde, çalgıya dinamik bir karakter kazandırır. Bu hatlar, çizgi ve hareket ilkeleri doğrultusunda ritmik bir yapı sunmaktadır. Gövdede yer alan küçük delikler ise nokta ögesi üzerinden yüzeyde yerel bir hareketlilik yaratmakta, böylece durağan formu dinamik bir görsellikle dengelemektedir. Sap kısmına yatay biçimde yerleştirilmiş kısa ahşap parçalar ise sapın dikey yönelimiyle biçimsel bir zıtlık oluşturarak, denge ve karşıtlık ilkeleri çerçevesinde görsel ilgi düzeyini artırmaktadır. Bu bağlamda Enanga, yalnızca geleneksel bir müzik enstrümanı olarak değil, aynı zamanda çizgi, hareket, nokta, zıtlık ve denge gibi sanatsal düzenleme öge ve ilkeleriyle bütünleşen estetik bir obje olarak değerlendirilmelidir.

Görsel 8: Enanga, Afyon Kocatepe Üniversitesi Devlet Konservatuvarı İbrahim Alimoğlu Müzik Aletleri Koleksiyonu, 2025.

Pluriarc, Afrika kökenli yaylı çalgılar arasında yer almakta olup, hem işlevsel yapısıyla hem de estetik görseelliğiyle dikkat çeken geleneksel bir müzik enstrümanıdır. Çalgının ahşap gövdesi üzerine yerleştirilmiş eğrisel çubuklar, telleri germeye yarayan yapısal unsurlardır. Tellerin gövdeye sabitleme biçimi çeşitlilik göstermekte; kimi örneklerde teller, gövdenin oyulmuş üst kısmındaki çubukların üzerinden geçerek alttaki deliklerden geçirilmekte, kimi örneklerde ise teller doğrudan gövdenin üst kısmına açılmış deliklerden uzatılmaktadır. Bu gerginliğin korunması için metal veya tahta çubuklar sabitleyici unsur olarak kullanılmıştır. Bazı modellerde çubuğun alt kısmında ses deliği bulunurken, bazılarında ise arka kısım tamamen açıktır (İbrahim Alimoğlu Müzik Aletleri Koleksiyonu Metinleri, 2025).

Sanatsal düzenleme öge ve ilkeleri bağlamında değerlendirildiğinde Pluriarc, yalnızca bir çalgı değil, aynı zamanda heykelsi bir sanat nesnesi niteliği taşımaktadır. Gövdesinde yer alan yüz formundaki kabartmalar ve soyut biçimlendirmeler, Afrika heykel sanatına özgü estetik yaklaşımları yansıtmaktadır. Özellikle telleri tutan yay görünümlü eğrisel çubukların yerleşimi, çalgıya organik ve dinamik bir görünüm kazandırarak hareket ilkesini güçlü biçimde yansıtmaktadır. Aralıklı tekrarlar kullanılarak oluşturulan bu yapısal dizilim, ritmik bir düzen algısı oluşturmakta ve görsel dengeyi desteklemektedir. Sap kısmını oluşturan çubukların nispeten daha kalın yapısı, tellerin ince çizgileriyle karşıtlık kurarken; bu çizgilerin en geniş ve hacimli form olan gövdeyle birleşimi, hiyerarşik düzen ilkesi açısından etkili bir örnek teşkil etmektedir. Bu anlamda Pluriarc, çizgi, biçim, hareket, tekrar, zıtlık ve hiyerarşi gibi sanatsal düzenleme öge ve ilkeleriyle zenginleştirilmiş bir tasarım anlayışına sahip olup, yalnızca çalınan bir nesne değil; aynı zamanda kültürel hafızayı taşıyan ve estetik açıdan okunabilir bir sanat formu olarak ele alınabilir.

Görsel 9-10: Pluriarc, Afyon Kocatepe Üniversitesi Devlet Konservatuvarı İbrahim Alimoğlu Müzik Aletleri Koleksiyonu, 2025.

Winkelharfe, ya da diğer adıyla Angular Harp, özellikle Namibya kökenli örneklerinde özgün yapısal ve estetik nitelikleriyle öne çıkan bir yaylı çalgıdır. Bu enstrüman, tek bir ahşap bloktan oyularak elde edilen gövdesiyle dikkat çeker. Gövde yapısına dışa doğru eğimli bir boyun kısmı eklenmiş olup, bu bölüm çalgının genel formunda hem işlevsel hem de biçimsel bir belirleyicilik üstlenmektedir. Boyun kısmının eğimi nedeniyle teller, kılıf kısmına neredeyse dik açıyla uzanmakta; bu durum, çalgının dikey ve yatay eksenleri arasında güçlü bir görsel gerilim oluşturmaktadır. Yaylı kısmın arkaya doğru uzatılması ise formun dinamik etkisini artırmaktadır. Diğer birçok arp türünün aksine, bu enstrümanda tellerin sabitlenmesi için gövde içerisine yerleştirilmiş destek parçaları bulunmamakta; bunun yerine teller, deri kılıfın altından geçirilen tahta çubuklar yardımıyla gerilerek sabitlenmektedir (İbrahim Alimoğlu Müzik Aletleri Koleksiyonu Metinleri, 2025; Url 9).

Sanatsal düzenleme öge ve ilkeleri bağlamında değerlendirildiğinde, Winkelharfe'nin tasarımı, bütünlük, birlik, denge ve hareket ilkeleri açısından yüksek estetik değer taşımaktadır. Sandık formundaki gövdenin alt kısmından devam eden daha küçük yapı, üzerine yerleştirilen ovalimsi kavisle sap kısmına doğru akıcı bir biçimde birleşmektedir. Bu geçiş, hem yön hem de biçim açısından yumuşak ve dengeli bir görsel bütünlük sunmaktadır. Tellerin, gövdeden yukarıya doğru ince ve dik çizgiler halinde yükselmesi, çizgi ögesi üzerinden bir ritim ve hiyerarşi oluşturarak görsel yapıyı desteklemektedir. Sap kısmı üzerinde yer alan dairesel dizilimler ise organik formlar aracılığıyla çalgıya doğaya referans veren bir estetik kazandırmaktadır. Bu dizilimlerin bir filin hortumunu andıran görsel etkisi, doğayla kurulan imgesel ilişkinin bir göstergesi niteliğindedir. Ayrıca dikdörtgen, oval, düz ve eğri yüzeylerin bir arada bulunması, formda çeşitlilik ve zenginlik sağlayarak, zıtlık ve tekrar ilkeleriyle bütünleşen güçlü bir görsel kompozisyon meydana getirmektedir. Tüm bu unsurlar dikkate alındığında, Winkelharfe yalnızca bir çalgı değil, aynı zamanda biçimsel uyum ve estetik kurgu açısından değerlendirildiğinde sanatsal bir nesne olarak ön plana çıkmaktadır.

Görsel 11: Winkelharfe (Angular Harp), Afyon Kocatepe Üniversitesi Devlet Konservatuvarı İbrahim Alimoğlu Müzik Aletleri Koleksiyonu, 2025.

Kundi, Orta Afrika kökenli bir yaylı çalgı türü olup, özellikle Orta Afrika Cumhuriyeti'nde ve Kongo'nun Mangbetu (Domu) topluluklarında yaygın olarak kullanılmaktadır. Yarı oval formda ve çift taraflı oyulmuş bir gövdeye sahip olması, bu enstrümanı biçimsel olarak karakterize eden en belirgin unsurdur. Gövdesi tek bir parçadan oyularak elde edilmiş olup, geleneksel Afrika heykel sanatını yansıtan insan figürleriyle süslenmiştir. Kundi harplarının pek çoğunda, boyun kısmı metal bir iple sabitlenmiş olup, kimi örneklerde kadın figürlerinin boyun bölgesiyle bütünleşerek yapısal bir süreklilik oluşturur. Deriden yapılmış kılıf, diğer birçok arp türünün aksine tüm gövdeyi değil, yalnızca üst kısmı örtmekte; bu parça genellikle zımbalanarak veya iğnelenerek sabitlenmiştir. Bu türde ses deliği bulunmamakta, oyuk bölümler daha çok dekoratif amaçlarla kullanılmaktadır. Kundi ismi, yerel dilde "saf" anlamına gelen *khun* ile "çalmak" anlamındaki *-ndi* köklerinden türemiştir (Url 10).

Biçimsel olarak değerlendirildiğinde, Kundi'nin en çarpıcı dışsal özelliği dokusal etkisidir. Doku, görsel sanatlarda yüzeyin algısal derinliğini artıran güçlü bir öğedir ve Kundi çalgısında bu öğe son derece etkili bir şekilde kullanılmaktadır. Enstrümanın dış yüzeyinde tekrarlayan desenler, ritmik bir yapı oluşturarak dinamizm kazandırmakta; yüzeyin tek renkli (monokrom) yapısıyla birlikte sade ama vurucu bir estetik etki yaratılmaktadır. Bazı örneklerde boyun kısmının, soyutlanmış insan figürleri şeklinde biçimlendirilmiş olması, çalgıya heykelsi bir nitelik kazandırmakta ve Afrika sanat geleneğiyle doğrudan ilişkili bir görsel ifade oluşturmaktadır. Bu figüratif tasarım, insan formunun sembolik değerini taşımasının yanı sıra, karşıtlık ve bütünlük ilkeleri çerçevesinde de görsel dengeyi desteklemektedir. Kundi yalnızca işlevsel bir müzik aleti değil, aynı zamanda dokusal yoğunluğu, figüratif biçimlendirmesi ve yüzeydeki tekrar unsurlarıyla güçlü bir estetik bütünlük taşıyan, görsel sanat nesnesi niteliğinde bir çalgı olarak değerlendirilebilir.

Görsel 12-13-14-15: Kundi, Afyon Kocatepe Üniversitesi Devlet Konservatuvarı İbrahim Alimoğlu Müzik Aletleri Koleksiyonu, 2025.

Afrikanische Bogenharfen, Afrika kökenli bu çift yaylı bogenharfenler, yapısal ve estetik özellikleri bakımından çarpıcı bir görsel dokuya ve biçimsel bütünlüğe sahiptir. Her iki yay üzerinde üçer telin yer aldığı bu çalgılar, akort sistemini sap boyunca konumlandırılmış ve yaylarla bütünleşik biçimde sabitlenmiş anahtarlar aracılığıyla gerçekleştirir. Teller, iki el kullanılarak çekilmek suretiyle çalınır ve ses üretimi sağlanır. Enstrümanın orta bölümünde yer alan iki tahta parça, tellerin sabitlenmesini sağlayan ve aynı zamanda ritmik düzeni destekleyen yapısal elemanlardır. Bu tahta parçalar, çalgının gövdesini oluşturan yarım su kabağını saran deri kılıfı delerek, işlevsel olduğu kadar görsel anlamda da dikkat çekici bir kontrast yaratır. Tellerin, yaylara paralel biçimde uzanması, enstrümanın çizgisel hareket duygusunu güçlendirirken; bu paralellik, görsel ritim ve denge ilkesi açısından önemli bir yer tutar. Solda yer alan dört telli küçük arp türü, yapısal olarak diğer iki çalgıya benzerlik gösterse de, boyun kısmının varlığı ile biçimsel bir farklılık sergiler. Bu farklılık, enstrümanlar arasında hem görsel hem de işlevsel bir vurgu oluşturarak çeşitlilik ve bütünlük ilkeleri arasında dengeli bir ilişki kurar. Sağ tarafta konumlandırılmış olan ve Kenya'nın Nyamwezi halkı tarafından çalındığı belirtilen iki enstrüman, yalnızca işitsel değil, aynı zamanda kültürel bir anlatının taşıyıcıları olarak da değerlendirilmelidir. Her üç çalgının da muhtemelen turistik üretim amacıyla yapılmış olması, onların sanatsal değerini azaltmaktan ziyade, estetik kaygılarla biçimlendirildiklerine işaret etmektedir (İbrahim Alimoğlu Müzik Aletleri Koleksiyonu Metinleri). Kaplumbağayı andıran dış görünüşleriyle bu bogenharfeler, doğadan esinlenen formlarıyla organik bir estetik ortaya koyar. Bu durum, çalgının biçim ve doku özelliklerini ön plana çıkarırken, aynı zamanda izleyiciyle kurduğu görsel iletişimi kuvvetlendirir. Çalgıların hem yapısal hem de görsel nitelikleri, sanatsal düzenleme öge ve ilkeleri çerçevesinde incelendiğinde, estetik bütünlüğü yüksek ve kültürel bağlamı güçlü nesneler olarak değerlendirilebilir.

Görsel 16: Afrikanische Bogenharfen, Afyon Kocatepe Üniversitesi Devlet Konservatuvarı İbrahim Alimoğlu Müzik Aletleri Koleksiyonu, 2025.

Batı Afrika'ya özgü geleneksel bir çalgı olan Mvet'in temel malzemesi, bulunduğu coğrafyanın doğal kaynaklarından elde edilen palmye ağacı ve su kabağı gibi organik öğelerdir. Bu yönüyle doğayla kurulan estetik bir ilişkiyi de yansıtır. Çalgının gövdesinde kullanılan su kabağı, çalıcı tarafından göğse bastırılarak sesin yankılanmasına olanak sağlar. Bu uygulama, hem işitsel hem de fiziksel bir temas içerdiğinden, çalgı ile icracı arasında ritmik bir uyum kurulmasına olanak tanır. Gövdenin biçimi, kırık bir testiye andıran yuvarlak hatlarla dikdörtgenimsi düzlemlerin bir araya geldiği özgün bir tasarım sunar. Bu biçimsel yapı, *denge* ilkesini hem görsel hem de işlevsel düzeyde kurarken, zıt biçimlerin birlikteliği sayesinde *zıtlık* ve *uyum* öğeleri de başarıyla dengelenmiştir. Enstrümanın telleri, doğrudan enstrümanın gövdesiyle aynı malzemeden, yani palmye ağacının dallarından üretilmiştir. Teller, çalgının ortasına yerleştirilen bir köprü üzerinden geçirilmiş ve bu yapı çalgının *ritmik* düzenini oluşturan temel öğelerden biri haline gelmiştir. Tellerin rotang ağacından yapılmış halkalarla sabitlenmesi ise, çalgının *oran-orantı* ilkesi doğrultusunda dengeli ve düzenli bir gerilimle ses üretmesini sağlar. Parmaklarla çekilerek çalınan bu teller, çalgının kullanıcıyla kurduğu fiziksel ve duysal iletişimi pekiştirir. Gövdede yer alan kabartmalı motifler ve yüzeydeki doğal dokular, çalgının yalnızca işitsel değil, aynı zamanda görsel bir sanat objesi olarak algılanmasına katkıda bulunur. Bu motifler, yerel kültürün estetik anlayışını yansıtan özgün desenler içerir ve yüzeydeki *doku* ögesi sayesinde görsel ilgiye dikkat çeker. Ayrıca bu bezemeler, çalgının kültürel kimliğine işaret eden anlatı unsurları olarak da değerlendirilebilir. *Mvet*, işlevsel yönünün ötesinde sanatsal düzenleme öge ve ilkeleri bağlamında incelendiğinde; doğa ile bütünleşmiş malzeme kullanımı, biçimsel çeşitlilikle kurulmuş denge, zengin yüzey dokuları ve kültürel anlatımıyla, hem görsel hem de işitsel bir sanat nesnesi olarak değerlendirilmelidir (Url 11).

Görsel 17: Mvet, Afyon Kocatepe Üniversitesi Devlet Konservatuvarı İbrahim Alimoğlu Müzik Aletleri Koleksiyonu, 2025.

Sonuç

Bu çalışma, müzik müzelerinde sergilenen çalgıların yalnızca ses üretim araçları değil, aynı zamanda tarihsel ve kültürel birer taşıyıcı ve estetik birer sanat nesnesi olarak da değerlendirilmesi gerektiğini ortaya koymaktadır. Türkiye'deki müzik müzelerine yönelik literatür taraması, bu alandaki çalışmaların henüz sınırlı düzeyde olduğunu gösterirken, Afyon Kocatepe Üniversitesi İbrahim Alimoğlu Müzik Müzesi örneği üzerinden yapılan analizler, müzelerde yer alan enstrümanların sanatsal düzenleme ögeleri bağlamında detaylı biçimde incelenebileceğini göstermiştir.

Pluriarc, Enanga, Masenqo, Endingidi, Dinh Goong, Winkelharfe (Angular Harp), Kundi, Afrikanische Bogenharfen ve Mvet gibi farklı coğrafyalardan ve kültürlerden gelen enstrümanlar; nokta, çizgi, hareket, tekrar, boşluk-doluluk gibi sanatsal düzenleme öge ve ilkeleri ışığında biçimsel açıdan değerlendirilmiştir. Bu bağlamda, söz konusu çalgıların yalnızca işlevsel değil, aynı zamanda estetik kaygılarla şekillendirilmiş oldukları sonucuna ulaşılmıştır.

Müzik enstrümanları hem işitsel hem de görsel sanatın birleştiği çok katmanlı kültürel nesneler olarak ele alınmalı; bu tür müzelerde yapılan sergilemelerin estetik, tarihsel ve kültürel bağlamı içerecek biçimde yeniden tasarlanması gerekliliği vurgulanmalıdır. Böylece, müzik müzeleri yalnızca geçmişin izlerini taşıyan arşiv alanları değil, aynı zamanda estetik birer deneyim mekânına dönüşebilecektir.

Araştırma kapsamında incelenen enstrümanlar, sanatsal düzenleme öge ve ilkeleri doğrultusunda ele alınmış, oldukça etkili kompozisyon anlayışı ile ortaya konuldukları belirlenmiştir. Bazı enstrümanların biçimlerinde farklı boyutlarda yerleştirilen çizgisel çözümlerle hem işlevsel hem de estetik açıdan etkili bir görünüme dönüştükleri anlaşılmaktadır. Çalgılarda genel olarak özellikle zıtlık ilkesine yer verildiği ve asimetrisinin yarattığı bilinçli hareketin fazlasıyla değerlendirildiği dikkat çekmektedir. Nesnelerin dokusal özellikleri ve çalgıların üzerinde kullanılan monokrom renk düzenlemeleri biçimlerin görsel etkisini oldukça arttırmaktadır. Bu çalışma farklı enstrümanların biçimsel özelliklerinin sanatsal anlamda ele alınıp incelenmesini teşvik etmektedir.

KAYNAKÇA

Adar, Ç. (2017), Şehir ve Sanat İlişkisinde Özel Şirketlerin Rolü; Alimoğlu Kültür Sanat Derneği Örneği/ AKSAM, Pamukkale Üniversitesi 1. Uluslararası Sanat Eğitimi Sempozyumu Sürdürülebilir Gelecek için Sanat Eğitimi, Denizli.

Çuhadar, C. H. (2016). Müzik ve Müzik Eğitimi. Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 25(1), 217-230.

Dandinoğlu, Suat (2019). Türkiyede Müzik Müzeciliği ve Afyon Kocatepe Üniversitesi Devlet Konservatuvarı İbrahim Alimoğlu Müzik Müzesi Envanteri Üzerine Bir İnceleme. Yüksek Lisans Tezi. Danışman: Dr. Öğr. Üyesi Çağhan Adar, Mayıs, Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Müzik Anasanat Dalı, Afyonkarahisar.

Elbaş, O. (Erişim yılı: 2017). "Türkiye Müzik Müzesi Üzerine" http://sazadair.com/sazadair/index.php?option=com_content&task=view&id=37&Itemid=57

Engin, H. (2023). Nostaljinin Yaşatıldığı Bir Müze: Malatya Radyo Gramofon Müzesi. İğdir Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi(33), 282-297. <https://doi.org/10.54600/igdirsosbilder.1248056>

Fubini, Enrico., (2006)., Müzikte Estetik. Ankara: Dost Kitabevi Yayınları: s.20-54.

Francesco Martinelli <http://www.iksev.org/tr/muziksev/1/hakimizda> Erişim Tarihi: 13.04.2025

İbrahim Alimoğlu Müzik Aletleri Koleksiyonu Metinleri, 2025. Afyon Kocatepe Üniversitesi Devlet Konservatuvarı, Afyon.

Károlyi, Otto, (1999). Müziğe Giriş. Çev: M. Nemutlu, İstanbul: Pan Yayıncılık: s.27-37

Ott, W. (2014), Vielsaitigkeit, Kişisel Yayın, Almanya.

Öztürk, Ali (2017). Türkiye'de Müzik Müzeleri ve Eğitsel İşlevleri. Eğitim Bilim Toplum Dergisi, Cilt 15, Sayı 58 Bahar, s. 116-129.

Say, A. (2012), Müzik Sözlüğü, Müzik Ansiklopedisi Yayınları, Ankara.

Say, A. (2006), Müzik Tarihi, Müzik Ansiklopedisi Yayınları, Ankara.

Somakçı, P. (2016). Geleneksel Türk Müziği'ne Özgü Çalgıların Organolojik Gelişimi. *Conservatorium*, 3 (1), 15-39.

Tokay, Dilbağ (2022). Türkiye Müzeciliğinde Geliştirilmesi Gereken Bir Alan: Müzik Müzeleri. MSGSÜ Sosyal Bilimler Dergisi, 1 (25): 108-120.

Tüfekçioğlu, S. (2015). XV. Yüzyıl Edvar Kitaplarında Çalgılar, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul: Yayınlanmamış Doktora Tezi.

Url 1: Enstrüman, <http://sozluk.gov.tr/> Erişim Tarihi: 2.03.2025.

Url 2: <https://www.nilufermuze.com/hakkinda.html> Erişim Tarihi: 20.04.2025.

Url 3: <https://www.nilufermuze.com/bolgeler.php> Erişim Tarihi: 20.04.2025

Url 4: <http://muzikkoleksiyonu.com/enstrumanlar/> Erişim Tarihi: 10.04.2025

Url 5: <http://muzikkoleksiyonu.com/dinh-goong/> Erişim Tarihi: 10.04.2025

Url 6: https://www.istov.de/htmls/vietnam/vietnam_i-goong.html Erişim Tarihi: 10.04.2025

Url 7: <https://www.istov.de/pics/instrumente/goong.JPG> Erişim Tarihi: 10.04.2025

Url 8: <https://www.istov.de/pics/instrumente/goong%2001.jpg> Erişim Tarihi: 10.04.2025

Url 9: <http://muzikkoleksiyonu.com/angular-harp/> Erişim Tarihi: 20.04.2025

Url 10: <http://muzikkoleksiyonu.com/kundi/> Erişim Tarihi: 27.04.2015

Url 11: <http://muzikkoleksiyonu.com/mvet/> Erişim Tarihi: 27.04.2025.

Yıldırım Altun, C. (2020). Ahşap Eserlerin Kullanım Alanlarının Sınıflandırılması. Akademik Sanat, 5(10), 1-18.

Yıldırım Altun, C. (2021). Ahşap Eserlerin Teşhisinde Kullanılan Bazı Analiz Yöntemleri. Akademik Sanat, 5(10), 1-18.